

FØROYAR Í DAG

EN SAMFUNDSROMAN

RICH. B. THOMSEN:

BLÁMANNAVÍK

Roman fra Færøerne, eget Forlag, Tvøroyri 1944.

Av tí at henda skaldsagan er skrivað á donskum máli verður hon her ummælt á donskum.

Den, der i Rich. B. Thomsens store bog havde ventet sig noget i retning af »en købmands erindringer« vil blive overrasket. Bogen er ingen selvbiografi, handler i det hele taget ikke om private ting, men er en bredt anlagt samfundsskildring — en slags tværsnit gennem det sociale liv i et færøsk bygdelaag fra slutningen af monopolhandelstiden og op til aarene før den anden verdenskrig. Forfatteren har nedlagt et kæmpearbejde i denne bog, der er paa halvfemte hundrede tætrtrykte sider. Det er ikke blot den tykkeste bog, der nogensinde er gaaet i trykken herhjemme, men ogsaa paa mange maader den størst anlagte. Handlingen gaar frem paa en meget bred front og omfatter et utal af personer. Det sker mange begivenheder, nogle af dem meget spændende, andre paa randaan af det folkekommediagtige. »Men der er god plan i bogen; Rich. B. Thomsen forvandler sig kun sjældent ud i lyriske og melodramatiske, han har sat sig en stor, konkret opgave for og hele tiden holdt sig denne opgave for øje. Dette er en bedrift, ikke mindst naar man tager i betragtning, at det er forfatterens første bog.

Nogen agtpaaagivenhed koster det læseren at holde de mange figurer ude fra hverandre, for der er ikke lagt megen vægt paa at individualisere de enkelte skikkelser. De er alle opfattet mere som typer end som enkeltvæsenes. Her er bonden, købmanden og fiskeren, ynglingen og den unge pige, helten over alle helte og slapsvansen over alle slapsvane. Hovedpersonen er *samfundet*. Først naturligvis det lille samfund, der samler sig om de to bygger Blámannavík og Djúpaþjóður, men dernæst hele det færøske samfund; ja, romanen giver i det smaa et billede af moderne samfundsudvikling i det hele taget. De, der i denne bog havde ventet sig en nøgleroman, hvori man genkendte forskellige »modeller«, vil blive skuffet, og det har de godt af, for det er ikke en romanforfatteres opgave at give snapshots fra privatlivet.

Det er ikke noget just sødledent billede, Rich. B. Thomsen giver os af det færøske samfund. Det hele er beretningen om menneskers magtbegær. Dette magtbegær særprægede for det første det gamle

bondesamfund. Her raader storbonden med haard haand over familie og tjenstefolk, som han alle udnytter til det yderste, ja undertiden i en saadan grad, at de daarligt naar at fra tid til at spise deres maaltider i fred. Selv er bonden haardt arbejdende, en utrættelig slider. Men her udover har han saa heller ingen anden interesse end at krige og kævles med andre bønder. Der hersker en slags dødsfjendskab mellem bønderne, og slægtsstoltheden antager ofte former, som for en moderne betragtning virker ufattelige og forrykte. Vi er her meget langt borte fra enhver slags romantisk overvurdering af bondelevet, og endskønt det synspunkt, forfatteren anlægger, føles noget vel ensidigt, maa man lade ham, at han siger sin mening med rene ord.

Med monopolhandelens ophævelse opstaar saa en ny herskende klasse, nemlig *storkøbmandenes*. Slem var bonden, men tilfældet værre er købmanden. Han dominerer ligesom bonden sin familie og sine underordnede, men sidenhen ogsaa bønder og fiskere, ja, alt, hvad der kan gaa og krybe, maa danse til hans pisk. Og ligesom bonden er denne købmand en hensynsløs og kortsynet puger og slider, der hverken under sig selv eller andre ro til at beskæftige sig med andet end hvad der angaar hans bedrift. Og ligesom bonden har købmanden ud over dette forfærdende piskeri kun en interesse, nemlig at modarbejde og undergrave andre købmænd. En vis blomstring staar der jo omkring disse smaa handelshuse; men oftest er det en usund og grim blomstring, en brændelædeagtig flora, hvis mest bemærkelsesværdige prydelser er drik og udskældninger. Købmanden *Sune* er vel nok den bedst tegnede figur i Bogen; men flatterende er billedet af ham ikke. Hans hovedinteresse er at skælde ud, snyde sine medmennesker og drikke fransk brandevin paa sit »comptoir«. Hans største glæde er at nyde sin egen magt over sine medmennesker — ikke blot sine arbejdere og medarbejdere, men ogsaa sit eget afkom. Og dette afkom bliver derefter! Købmænds sønner Christian afgiver den ynkværdige type paa en forkuet stakkel, der af den tyranniske fader nødes til at gifte sig imod sin vilje og siden søger at holde sig oppe ved hjælp af en slags familiebrutalitæt, der dog paa bunden er hans væsen imod. Ogsaa i skildringen af købmændstanden er Rich. B. Thomsen naturligvis ensidig. Men skildringen har paa en vis maade heri netop sin styrke. Forfatteren viser os

tydeligt og klart, at til trods for de store ulamper, der klæbde ved baade bonde- og købmændsautokratiet, repræsenterende de samfundsdannelser med et vist system i.

Men efterhaanden som fiskehandelen og rederivirksomheden vokser, opstaar der nye samfundslag: sømandene, fiskerne, arbejderne. Disse nye samfundsborgere bliver de talmæssigt dominerende, og deres uvilje imod at være de rene marionetter paa købmændenes private skueplads er jo ikke svær at begribe. Saa slutter de sig sammen for at værne om deres interesser.

Det værdifuldeste ved samfundsskildringen i »Blámannavík« er dette: at forfatteren klart og usødet viser os, at saadan gaar det, der er ingen Vej udenom. Hverken bondesamfundet eller købmændssamfundet kunde være evigt. Hver djævel har sin tid. Og ligesom i romanen er vi jo ogsaa i virkeligheden naaet til det spændende punkt, da købmændstiden er i færd med at sprænge sig selv, fordi samfundet er vokset saa stærkt, at en tilbagevenden til de smaa patriarkalske handelshuse tid er umulig. Med energi og konsekvens fører Thomsen sin samfundsskildring 4 jour — lige op til det punkt, hvor vi staar i dag, nemlig paa overgangen mellem den autokratiske købmændstid og den tid, der skulde være de store fællesopgaver. Det er klart, at det »private initiativ« egnede sig bedst for de smaa bygdessamfund. Et saadant samfund vil — ialtfald for en tid — kunne finde sig i at være prisgivet en lille herskerklassens forordtbeholdende, ja, tildeels befunde seg vel herunder. Men et helt lille folk, der som det færøske i vore dage har sine demokratiske institutioner, vil ikke i længden finde sig i at prisgives et mindretal af handelsspekulanter. Der gaar hul paa systemet, og det hjælper ikke meget at ville lappe paa det med talemaader og fraser.

Paa den anden side: det, der skulde redde os som demokratisk samfund, nemlig viljen til samling om fælles opgaver, er endnu kun svagt udviklet herhjemme. Vi kan ikke enes. Vi ligger allesammen i haarene paa hverandre, baade politisk og økonomisk.

Rich. B. Thomsen stikker ikke under stolen, at saaledes ligger landet. Og ligesom han i det foregaaende har vist os baade storbonden og købmanden fra deres mest utiltalende side, saaledes befatter han sig heller ikke med at forgude og forgylde fisker- og arbejderstanden. Var købmanden brutal i sin kortsynede egoisme, saa er den moderne

fisker og arbejder slap og vag. Ikke netop som arbejdsmand, og navnlig ikke som sømand — Thomsen røber gang paa gang den største sympati for sømandstanden! Men saa meget mere hvad klasse-sammenhold angaar. I stedet for at holde sammen ligger fiskeren og arbejderne alfor ofte paa maven for den første den bedste spekulantsnude, hvis eneste kvalifikation er den, at han har tilegnet sig en vis øvelse i de kendte tarvelige kneb, der skal til for at mele sin kage paa andres bekostning. Vor tids arbejdende færing har en vis fornemmelse af, at det er samarbejde og fælles opgaver, det gælder. Men han kan ikke samle sig i den enhed med sine klassefæller, der i et demokratisk samfund vilde give dem magten. Dette symboliserer forfatteren gennem den smaatossede sagfører, han gør til fiskernes talsmand. Denne sagfører er ikke brutal og tøperagtig som købmanden; han er simpelthen en stakkels idiot, der svinger hid og did og aldrig virkelig bryder en lanse for den befolkningsklassens sag, han skulde føre. »Og han bliver da ogsaa ligesom købmanden dyppet i sit eget fedt og likvideret.

Og tilbage staar saa — *samfundet*, det stakkels umættelige og ynglende, uoplyste, uudviklede og vildførte samfund. Hvad skal vi stille op med det? Bonde-autokratiet er for altid forbi, købmændsautokratiet har ikke længere fast grund under fødderne, og det arbejdende folk, de 80 procent, er endnu ikke modnet til det fællesskab, der skulde gøre samfundet til den sunde organisme, der arbejder for folket og ikke paa bekostning af folket.

Dog, skønt Rich. B. Thomsen er meget skeptisk anlagt, saa er han dog ikke kun sortseer. Der er stadig en faktor, vi maa regne med: ungdommen. Der vil altid være ny ungdom. Og det smukkeste i bogen er da ogsaa skildringen af denne ungdom, der ikke har sat sin friskhed og sine medmenneskelige instinkter overstyr. En egen blufærdig ynde er der over kærlighedsskildringerne i »Blámannavík«; forfatteren, der som samfundsbetragter er en haard negl, bliver ejdommeligt søm i mælet, naar han fortæller om ungdommen. Lad gaa, at de unge mænd ofte er lidt mere heltemæssige end det er strengt troværdigt; lad gaa, at de unge piger allesammen er noget vel »buttede«; lad gaa, at det kærlighedsliv, der udfolder sig i bogen, er uskyldigt og ædelt næsten som i Bjørnsons ungdomsnoveller. Det er dog et positivt træk hos den ellers saa strenge Rich. B. Thomsen, at han tror paa ungdommen.